

รายงานการสืบค้นประเพณีชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตเทศบาล
ตำบลขามใหญ่ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๘

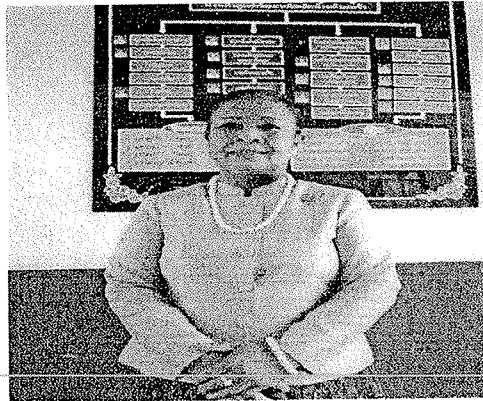
นางพนาทิพย์ ชำนาญวงศ์

ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กองการศึกษา เทศบาลตำบลขามใหญ่

อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

นางอำนาจ แฝงงาม ประชาญ์ชาวบ้านด้านหมอลำกลอนย้อนยุค

ประวัติส่วนตัว

นางอำนาจ แฝงงาม เกิดเมื่อวันที่ 5 เดือนมกราคม พ.ศ. 2495 ที่บ้านด้ามพริ้ว ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานีจังหวัดอุบลราชธานี อายุ 64 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 99/26 หมู่ที่ 4 บ้านด้ามพริ้ว ตำบลขามใหญ่ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

นางอำนาจ แฝงงาม เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถการแสดงด้านหมอลำกลอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 ด้วยความสามารถทางการแสดง สร้างความสนุกสนานและความประทับใจให้กับผู้ชมทุกครั้ง ที่ทำการแสดง ครูอำนาจ แฝงงามเป็นศิลปินหมอลำที่มีการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ ด้วยน้ำเสียงที่โดดเด่น ด้วยท่วงท่าลีลาการร้องและรำ ด้วยการใช้ท่ารำมาตรฐาน มีความสามารถเชิงกลอนโดยเฉพาะได้วาที่

เกียรติประวัติและผลงาน

- ปีพ.ศ.2549 ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำกลอนย้อนยุค รางวัลถ้วยพระราชทานจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี
- ปี พ.ศ.2550 ได้รับประกาศเกียรติคุณการเข้าร่วมประกวดมหกรรมหมอลำกลอน เนื่องในประเพณีบุญมหาชาติเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา
- ปี2555 ได้รับรางวัลครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม (หมอลำกลอนย้อนยุค) ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 7 เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมไทยไว้โดยคุณรุ่นใหม่ต่อไป
- ประยุกต์ทำรำโบราณ ประกอบการแสดงจนสามารถได้รับรางวัลแห่งความภาคภูมิใจ อาทิ
- รางวัลศิลปินดีเด่นจังหวัดอุบลราชธานี สาขาศิลปะการแสดง ด้านการแสดงพื้นบ้าน(หมอลำ)

สภาวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี

- เป็นวิทยากรสาธิตการลำหมอลำประเภทต่างๆ ให้กับชุมชน องค์กรและหน่วยงานราชการ
- ฝึกทำรำให้กับชุมชน เพื่อแสดงในงานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี

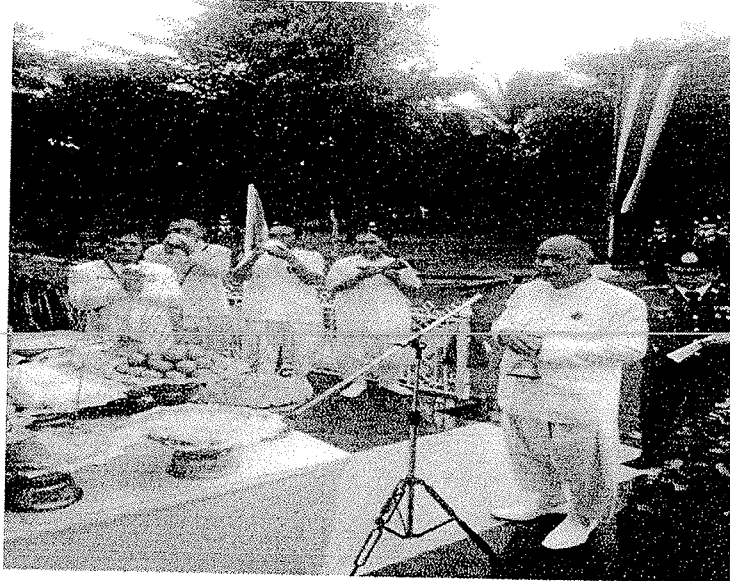
“ลำ” สามารถแสดงออกได้ในสองลักษณะเพื่อหาความหมาย คือ แสดงออกเป็นกิริยา หมายถึง การขับร้อง คือการนำเอาเรื่องราวในวรรณคดี มาขับร้องหรือการแสดงที่เป็นเรื่องราว “หมอลำ” หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการขับร้องวรรณคดีอีสาน โดยการท่องจำเอากลอน มาขับร้อง หรือผู้ที่ชำนาญในการเล่นนิทานเรื่องนั้น เรื่องนี้ หลายนานเรื่อง

“หมอลำกลอน” เป็นศิลปะการแสดงที่เก่าแก่อันดับหนึ่งของอีสานลักษณะเป็นการลำ ที่มีหมอลำชาย หญิง สองคนลำสลับกันมีเครื่องดนตรีประกอบเพียงชนิดเดียว คือ แคน

การลำมีทั้งลำเรื่องนิทานโบราณคดีอีสาน เรียกว่า ลำเรื่องต่อกลอนลำทวย (ทวยโจทย์) ปัญหา ซึ่งผู้ลำจะต้องมีปฏิภาณไหวพริบที่ดีสามารถตอบโต้ ยกเหตุผลมาหักล้างฝ่ายตรงข้ามได้ ต่อมามีการเพิ่มผู้ลำขึ้นอีกหนึ่งคนอาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ การลำจะเปลี่ยนเป็นเรื่อง ชิงรักหักสวาท ยาดขี้ยาดฝั้ว เรียกว่าลำชิงชู ปัจจุบันกลอนนั้นหาดูได้ยากเพราะขาดนิยมลงไปมาก แต่ว่าปัจจุบันได้วิวัฒนาการมาเป็น หมอลำชิง เพื่อความอยู่รอด และผลคือได้รับความนิยมในปัจจุบัน

นายเชษฐवाल บุญออก ปราชญ์ชาวบ้านด้าน ศาสนา ประเพณีและพิธีกรรม

ประวัติส่วนตัว

นายเชษฐवाल บุญออก ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 199 บ้านขามเทิง หมู่ที่ 1 ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จากครอบครัวชาวนาเคร่งศาสนาได้บวชเรียนจนได้เปรียญธรรม 5 ประโยค ตั้งแต่เป็นสามเณร สอบได้หลักสูตร พก.ศ. และพม. พุทธศาสตรบัณฑิตภาควิชามนุษย์สงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย รัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมจาก Fergusson college, Univ. of Poona, ปริญญาโทงานสวัสดิการสังคม M.A. IN Social จาก TISS, Bombay, India จบโรงเรียนนายอำเภอรุ่นที่ 32 นักปกครองระดับสูงที่ 34 โรงเรียนเสนาธิการทหารบก เสธ.อส.ชุดที่ 14 ศึกษาสนใจในคติชนวิทยา สังคมวิทยา เฉพาะเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน หลักการบริหารพัฒนา ขบวร. (คิดค้น) บทสูตรขวัญพราหมณ์ชั้นตรี (จดลิขสิทธ์) คู่มือนักพูด 2548 - 49

นายเชษฐवाल บุญออก เป็นบุคคลที่มีความรู้ทรงภูมิปัญญาด้านปรัชญาศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชนด้านโหราศาสตร์ การสะเดาะเคราะห์ บูชาโชค หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น การตั้งและการย้ายศาลพระภูมิ

เกียรติประวัติและผลงาน

- ได้รับมอบหมายจากกองทัพภาค 2 เป็นพิธีกรหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ เรือนรับรองเขื่อนสิรินธร พ.ศ. 2538-2539
- ผู้บรรยายอภิปราย หลักสูตร ศิลปะการพูด การนำเสนอหลักสูตรพัฒนาบุคลากร อปท. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี น้กจัดรายการวิทยุ สวท.อุบลราชธานี
- ปี 2552 ได้รับรางวัลครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 6 ด้านปรัชญาศาสนาและประเพณี
- ได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคมครุภูมิปัญญาไทยภาคอีสานตอนล่าง

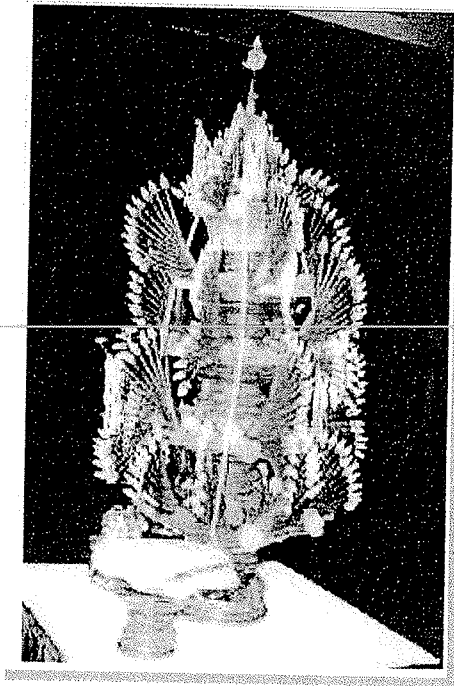
การสู่ขวัญ

การสู่ขวัญ เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ซึ่งปราชญ์โบราณอีสานได้คิดขึ้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่คน และเสริมสิริมงคลแก่บ้านเรือน ล้อเลื่อน เกวียน วัว รถ เป็นต้น เป็นการรวมสิริแห่งโคกทรัพย์ ดังคำที่ท่านพระศรีมังคลมหาเถระกล่าวไว้ว่า "สิริโคกานมาสโย" แปลว่า สิริเป็นที่มารวมแห่งโคกสมบัติ

การสู่ขวัญ หรือ การทำพิธีเชิญขวัญ เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง ที่คนโบราณอีสานทำกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และทำกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เวลาที่มีแขกผู้มีเกียรติมาเยือนถึงถิ่น คนอีสานจะให้การต้อนรับด้วยการเลี้ยงข้าวปลาอาหาร อาจจะด้วยอาหารการกินตามมีตามเกิด ไม่ได้เอรีดอ้อยเลิศเลอนัก แต่ก็เกิดจากความตั้งใจจริงในการต้อนรับ นอกจากการเลี้ยงดูแล้วก็ให้ที่หลับที่นอน และสู่ขวัญให้ การสู่ขวัญให้เป็นการแสดงออกซึ่งความรัก เคารพและนับถือ

ตัวขวัญ ก็คือตัวคนเรา ในตัวของคนแต่ละคนนั้น พระพุทธเจ้าสอนว่า มีของสองสิ่งรวมกันอยู่ ของสองสิ่งนั้นคือ ร่างกายและจิตใจ ร่างกายมีแข็งขา หูตา เป็นต้น เรามองเห็นได้ ส่วนใจไม่มีรูปร่างมองไม่เห็น แต่มีสิ่งอยู่ในร่างกาย ถ้าร่างกายปราศจากใจเมื่อไรก็จะถูกเรียกว่า ฝี่ ร่างกายและจิตใจนี้พระพุทธเจ้าสอนว่า "ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว" ใจเป็นผู้สั่ง ร่างกายเป็นผู้ทำ เมื่อใจสั่งในทางที่ดี ร่างกายก็ทำในสิ่งที่ดี การสู่ขวัญก็คือยกย่องจิตใจให้ทำความดีความชอบ ทั้งในด้านศีลธรรม จารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรม

พาชขวัญ

พาชขวัญ คือ ภาชนะที่จัดขึ้นเพื่อเรียกเอาขวัญ จะเล็กหรือใหญ่ก็ได้ สมัยโบราณใช้พาโตก ที่ทำด้วยไม้ หรือทำด้วยทองก็ได้ เดี่ยวนี้โตกหายากหรือไม่มีจึงหันมาใช้พานแทน จะใช้พาชขวัญ ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้นหรือ ๙ ชั้นก็ได้แล้วแต่ความต้องการของเจ้าภาพ หรือความสำคัญของแขกผู้มีเกียรตินั้น มีประเพณีนิยมตั้งเครื่องบูชา คือ บายศรี หรือขันหมากเบ็งซ้ายขวา (ทั้งนี้แล้วแต่ท้องถิ่น)

ในพาชขวัญจะใส่ข้าวสาร กล้วย ข้าวต้ม ขนม รูป เทียน ผ้าผืน แพรว น้าอบน้ำหอม ดอกไม้ ใส่ตาม ยอดบายศรี ฝ้ายผูกแขน (เส้นด้ายนี้กะให้เพียงพอแก่คนที่มาร่วมในงาน ที่เหลือจะเอาไปผูกแขนให้ลูกหลานที่บ้านก็ได้) เทียนฮอบหัว 1 เล่ม เทียนคำคิง 1 เล่ม (ความยาวช่วงตัว จากเอวถึงไหล) ไช้โกดัม เท่าจำนวนผู้จะรับการสู่ขวัญ (ถ้า 3 คน ก็ 3 ฟอง) เทียนมงคลตั้งบนจอม หรือยอดพาชขวัญ คาญบูชาขวัญให้ใส่ในชวยไว้ที่ยอดบายศรี

ก่อนประกอบพิธีให้เอาคาญบูชาขึ้นมา ผูกแขวนพราหมณ์ก่อน (เมื่อสูตรขวัญแล้ว บางคนก็ให้ค่าตอบแทนอีกต่างหาก บางคนก็ให้ค่าคาญ บูชาแล้วก็แล้วไป สำคัญอยู่ที่ค่าคาญบูชาจะต้องให้ ไม่ให้ไม่ได้ ส่วนค่าตอบแทนนั้น เป็นเรื่องน้ำใจ ของผู้เชิญพราหมณ์มาสูตรขวัญจะให้ก็ได้ ไม่ให้ก็ได้ การเข้าสู่พาชขวัญผู้จะรับการสู่ ขวัญนั้นให้นั่ง ผินหน้าไปทางทิศที่ราศีประจำวันตั้งอยู่ จึงจะเป็นมงคล ราศีประจำวันตั้งอยู่นั้น ดังนี้

วันอาทิตย์	ราศีอยู่ทิศ	ปัจฉิม
วันจันทร์	ราศีอยู่ทิศ	พายัพ
วันอังคาร	ราศีอยู่ทิศ	บูรพา
วันพุธ	ราศีอยู่ทิศ	อุดร
วันพฤหัสบดี	ราศีอยู่ทิศ	อีสาน
วันศุกร์	ราศีอยู่ทิศ	ทักษิณ
วันเสาร์	ราศีอยู่ทิศ	อาคเนย์

เมื่อนั่งแล้วให้ประณมมือไปทางทิศหัวใจเป็นอยู่ ถ้าไม่รู้ให้พราหมณ์ในพิธีบอก หัวใจนั้น อยู่ประจำทิศต่าง ๆ ดังนี้

วันอาทิตย์	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	อุดร
วันจันทร์	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	หริดี
วันอังคาร	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	อีสาน
วันพุธ	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	บูรพา
วันพฤหัสบดี	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	อาคเนย์
วันศุกร์	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	พายัพ
วันเสาร์	หัวใจเป็นอยู่ทิศ	ทักษิณ

จำง่าย ๆ ว่า ทิตยอุ จันทรหออ คารอิ พุชบุ พหัสฮา ศุกร์พา เสาร์ทัก ประณมมือไปทิศทาง หัวใจเป็นอยู่ทำให้เกิดมงคลแล

วันเวลาสู่ขวัญ

การสู่ขวัญไม่เลือกกาลเวลา จะทำเวลาไหนที่เห็นว่าเหมาะสมก็ได้ จะสู่ขวัญให้เด็กหรือผู้ใหญ่ ไพร่ผู้ดี มีหรือจนก็ได้ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็สู่ขวัญให้เพื่อให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เวลาได้ยศได้ตำแหน่งก็สู่ขวัญ เพื่อให้เจริญรุ่งเรืองในยศฐาบรรดาศักดิ์ เวลาไปทำมาค้าขายได้เงินทองข้าวของมากก็สู่ขวัญให้ เพื่อให้มีศรีสุขต่อไป คนอีสานจึงเกี่ยวข้องอยู่กับการสู่ขวัญในทุกกรณี งานของคนอีสานที่ทำมากที่สุด สิ้นเปลืองน้อยที่สุด และได้กำไรมากที่สุด ก็มีการสู่ขวัญอย่างหนึ่ง

การสู่ขวัญนี้ไม่นิยมทำเฉพาะในวันจรมและวันเดือนดับ (ข้างแรม) นอกนั้นไม่ห้าม การสู่ขวัญมักทำในเวลากลางวัน แต่ตอนเย็นหรือกลางคืนก็เห็นมีการทำอยู่ จึงไม่สำคัญเรื่อง กลางวันกลางคืน แต่ให้เริ่มเวลาเป็น

มงคลเท่านั้นก็พอ เวลาเป็นมงคลนั้นให้ดูในหมวดว่าด้วย ฤกษ์ยามยามดี แล้วให้ถือปฏิบัติตามนั้นอย่างเคร่งครัด

การสูตรขวัญ สมัยโบราณผู้ที่จะสูตรขวัญต้องมีหนังสือสูตรขวัญที่เป็นหนังสือโบราณ จารด้วยตัวธรรมหรือตัวอักษรไทยน้อยไปด้วย เวลาจะสูตรก็ทางหนังสือออกเหมือนกับพระเทศน์ สมัยนี้หมอสูตรขวัญอาจจะไม่มีหนังสือโบราณแล้ว อาจเป็นการจดบันทึกลงในสมุดกระดาษธรรมดา หรือบางคนก็ว่าด้วยปากเปล่าอย่างชำนาญ

บุพกิจที่ควรทำก่อนสู่ขวัญ

ก่อนที่จะทำการสู่ขวัญนั้น ให้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. เชิญผู้รับการสู่ขวัญ จุฑรูปเทียนบูชา
2. กราบพระ ขอโอกาสก่อนค่อยสูตร (ถ้าพระอยู่ที่นั่น)
3. ชิงด้ายมงคลระหว่างพาชขวัญกับผู้รับการสู่ขวัญและญาติ ถ้าไม่มีก็ไม่ต้องใช้ ให้จับพาชขวัญ และจับเส้นหรืออะไรต่อ ๆ กันไป โดยให้เริ่มจับตอนสูตรขวัญ ตอนอื่นนอกนั้นให้นั่งประณมมือ การจับพาชขวัญให้เอามือขวาจับ
4. อัญเชิญเทวดาหรือขุมนมเทวดา ด้วย คาถา เทวดาในศาสนาพุทธมี ๓ จำพวก คือ สมมติเทวดา ได้แก่ พระราชามหากษัตริย์และพระราชินี อุปัติเทวดา ได้แก่เทวดาจำพวกรุกขเทวดา ภูมเทวดา บรรพตเทวดา อากาศัญญ์เทวดา วิสุทธิเทวดา ได้แก่พระอรหันต์ เทวดา ๓ เหล่าดังกล่าวมา ท่านเป็นผู้มีบุญบารมีมาก ก่อนจะทำพิธีสู่ขวัญเราเชิญท่านเหล่านั้นมา เพื่อคุ้มครองป้องกัน และขอให้ประสิทธิประสาทความร่มเย็นเป็นสุข และความเป็นสิริมงคลแก่ท่าน
5. เริ่มสูตรขวัญ บอกให้ลูกหลานทุกคนนั่งประณมมือไว้ก่อน จนถึงคำว่า ศรี ศรี... จึงให้จับ พาชขวัญ
6. วิดพาย (พรมน้ำมันโดยพ่อพราหมณ์)

พระวิเชียร นิสโลโก ภิกขุ ปราชญ์ชาวบ้านด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

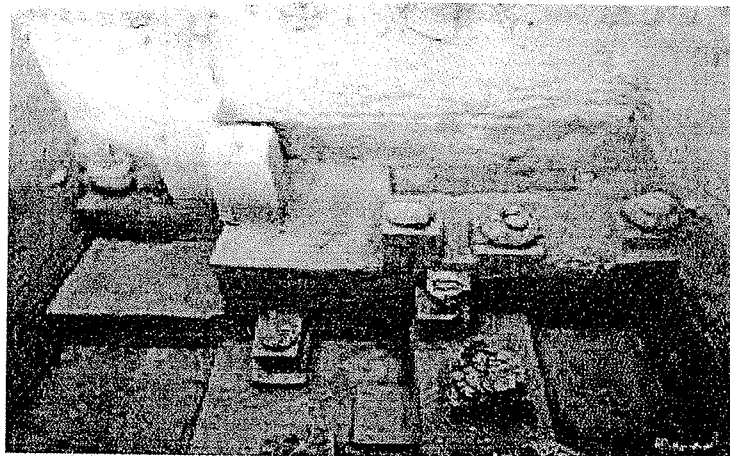
ประวัติส่วนตัว

พระวิเชียร นิสโลโก ที่อยู่ปัจจุบัน วัดบ้านก้านเหลือง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

มีความสามารถ ในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งได้รับมอบหมายจากท่าน พระครูอุดมสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านก้านเหลือง ให้เป็นผู้ดูแลพุทธสถาน และแหล่งโบราณคดีวัดบ้านก้านเหลือง คอยให้คำแนะนำ และประชาสัมพันธ์ ให้สำหรับผู้เยี่ยมชม และกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในพุทธสถานซึ่งเป็นบริเวณที่สำคัญของวัดก้านเหลือง พระวิเชียร นิสโลโก ท่านยังเป็นผู้เรียบเรียงประวัติวัดบ้านก้านเหลืองและแหล่งโบราณคดีวัดบ้านก้านเหลืองขึ้น

แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง มีประวัติการค้นพบ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2534 เป็นต้นมา ได้ปรากฏข่าวการค้นพบโบราณวัตถุจากการขุดไถปรับพื้นที่เพื่อทำบ้านจัดสรรในบริเวณบ้านก้านเหลือง จนหลักฐานต่างๆ ทางโบราณคดีถูกทำลายเสียหายเป็นจำนวนมาก กรมศิลปากรจึงจัดทำโครงการเพื่อหางบประมาณมาทำการสำรวจศึกษา และเก็บข้อมูลทางวิชาการไว้ และในปี พ.ศ.2535 หน่วยศิลปากรที่ 6 อ.พิมาย จ.นครราชสีมา กองโบราณคดีซึ่งรับผิดชอบพื้นที่เขตอีสานล่างในขณะนั้น (ปัจจุบัน อยู่ในความดูแลของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานี) ซึ่งได้ทำการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดี และศึกษาหลักฐานต่างๆ พร้อมทั้งจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งโบราณคดี กรมศิลปากร ได้วางแนวทางการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลืองไว้ โดยการสำรวจหลักฐานที่พบบนผิวดินและเก็บข้อมูลวิชาการ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทางโบราณคดี จึงต้องขุดค้นหาหลักฐานที่อยู่ในชั้นดินที่ลึกลงไปกว่าชั้นดินปัจจุบัน โดยได้เลือกบริเวณที่ไม่ถูกรบกวนเป็นหลุมขุดค้นทางโบราณคดีขึ้น 2 หลุม ขุดลงไปทีละชั้นจนกระทั่งถึงชั้นดินที่ปราศจากการกระทำของมนุษย์ ผลของการขุดค้นศึกษาและวิเคราะห์หลักฐานต่างๆ สรุปว่า บริเวณบ้านก้านเหลืองในอดีต มีคนเข้ามาใช้พื้นที่นี้ตั้งแต่เมื่อ 1,500 - 2,500 ปีมาแล้ว เป็นคนในยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย

ต่อกับระยะเริ่มต้นประวัติศาสตร์ หลักฐานที่พบในระดับลึกที่สุด จัดให้อยู่ในสมัยของคนก่อนประวัติศาสตร์ ตอนปลาย (ยุคโลหะตอนปลาย) พบหลักฐานเครื่องมือเหล็ก ชี้อันที่เหลือจากการถลุงเหล็ก ขวาน เศษภาชนะดินเผา เครื่องมือช่วยปั่นหม้อที่เรียกว่า หินคูดินเผาไฟ หลักฐานที่พบจากชั้นดินระดับบนๆ น่าจะมีอายุอยู่ในระยะเริ่มต้นสมัยประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่า วัฒนธรรมทวารวดี โบราณวัตถุที่พบมี พวยกาดินเผา แววดินเผา เศษเหล็ก ชี้อัน แท่งดินเผา ลูกปัดดินเผา กระพรวนสำริด และขวานเหล็ก เปรียบเทียบอายุสมัย โบราณวัตถุเหล่านี้ กับหลักฐานที่พบในแถบ อีสานโดยทั่วไป มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-16

พระครูสุนทรพัฒนวิธาน ปราชญ์ชาวบ้านด้านศาสนาและประเพณี

ประวัติส่วนตัว

พระครูสุนทร พัฒนวิธาน นามเดิม หนู เกิด เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2476 และเมื่อ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2500 พระครูสุนทรพัฒนวิธาน (หนู สุมโม) ได้อุปสมบทที่วัดบ้านหัวเรือ ตำบล หัวเรือ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เมื่ออุปสมบทสำเร็จได้มาอยู่วัดหนองหัวและพัฒนา วัดตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ วัดบ้านหนองหัวเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย โดยมีที่ดิน 41 ไร่ 2 งาน 87 ตารางวา

ปัจจุบันมีพระภิกษุ ดังนี้

- 1.พระครูสุนทรพัฒนวิธาน เจ้าอาวาส
- 2.พระวิวัฒน์ วิสุโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาส/เลขานุการ
- 3.พระสุชาติ ยโสโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
- 4.พระประจัน ชุตินาโร
- 5.พระนาวิน สุนโณ
- 6.พระพอง วรธมโม
- 7.พระเอกชัย สุจิตโต
- 8.พระจิรทง ฐานโกโร
- 9.พระบัญชา อภาธโร

มีไวยาวัจกร 3 คน คือ

- 1.นายประมวล จารุแพทย์
- 2.นายอุเทน แห่งธรรม
- 3.นายสิทธิชัย ศรีพิทักษ์

พระครูสุนทรพัฒนวิธาน มีความสามารถ ในด้าน ศาสนาและประเพณี วัดบ้านหนองหัวเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านหนองหัว และหมู่บ้านข้างเคียง ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับวัดและมาร่วมกิจกรรมงานบุญงานประเพณีต่างๆอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนส่วนต่างๆในพื้นที่เช่นเทศบาลตำบลขามใหญ่ โรงเรียนบ้านหนองหัว รพ.สต. เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล องค์กรเอกชน ได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆอย่างต่อเนื่อง

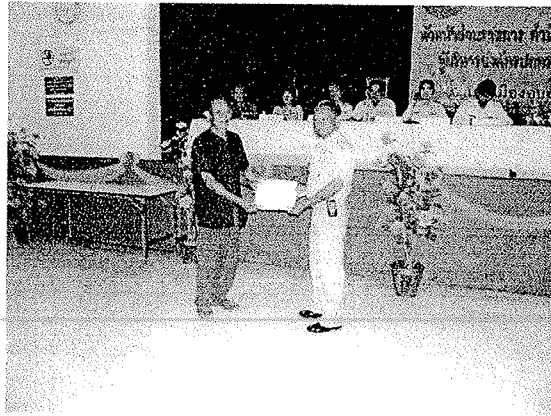
ประเพณีวัฒนธรรม/กิจกรรม

- 1 มกราคม ตักบาตรปีใหม่ (เริ่มทำปี 2520-ถึงปัจจุบัน)
- ประชุมสามัญประจำปีชมรมผู้สูงอายุ
- วันเพ็ญเดือนสามทำบุญวันมาฆบูชา
- บุญประจำปีบุญพระเวส อาทิตย์ที่ 4 ของเดือนมีนาคม
- 1-15 เมษายน บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (เริ่มทำปี 2545-ถึงปัจจุบัน)
- 13 เมษายน ทำบุญวันสงกรานต์
- 16 เมษายน ทำบุญวันกตัญญู (วันเนา)
- วันเพ็ญเดือนหกปฏิบัติธรรมวันวิสาขบูชา (เริ่มทำปี 2552)
- เดือนแปดทำบุญวันอาสาฬหบูชา เข้าพรรษา
- 12 สิงหาคม จัดงานวันแม่แห่งชาติ
- เดือนเก้าทำบุญข้าวประดับดิน
- 19 ตุลาคม ทำบุญคล้ายวันเกิดพระครูสุนทรพัฒนวิธาน (เริ่มทำปี 2545)
- เดือนสิบทำบุญข้าวสาก
- เดือนสิบเอ็ดทำบุญออกพรรษา
- เดือนสิบสองทำบุญกฐิน
- 5 ธันวาคม ปฏิบัติธรรมวันพ่อแห่งชาติ (เริ่มทำปี 2546)

เกียรติคุณของวัด

- พ.ศ. 2540 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้คัดเลือกเป็นวัดอุทยานการศึกษา
- พ.ศ. 2544 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้คัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง
- พ.ศ. 2549 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้คัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น
- พ.ศ. 2550 กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้คัดเลือกเป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- พ.ศ. 2550 สาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี ได้คัดเลือกเป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ
- พ.ศ. 2554 ผ่านการประเมินรับรองมาตรฐานคุณภาพชมรมผู้สูงอายุเขต 7 ระดับดี

นายสีดา สายเบาะ ปรชาญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมและการทำมาหากิน

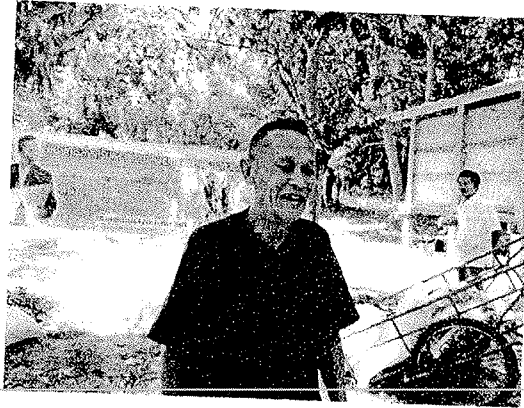
ประวัติส่วนตัว

นายสีดา สายเบาะ เกิดเมื่อวันที่ 15 เดือนสิงหาคม ปี พ.ศ. 2479 ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 4/1 หมู่ที่ 9 บ้านหนองหว้า ตำบลขามใหญ่ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

นายสีดา สายเบาะ ได้รับการยกย่องจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านเกษตรมาก นายสีดา สายเบาะ จะเป็นผู้บุกเบิกการทำเกษตรอินทรีย์และทำเป็นแบบอย่างของคนในชุมชนในการดำเนินชีวิต แบบพอเพียง ซึ่งที่บ้านของนายสีดาเองจะมีการทำนาข้าวเกษตรอินทรีย์ไว้กินเองและจำหน่ายให้แก่ร้านปลอดสารพิษในตัวเมืองอุบลราชธานี รวมทั้งปลูกผักสวนครัว ซึ่งเป็นผักปลอดสารพิษหลายชนิดด้วยกัน เช่น ข้าวโพด พริก ผักกาดแก้ว กะหล่ำ ผักบุ้ง ผักชี ฝรั่ง ผักหวาน ผักทอง มะเขือ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีผลไม้ต่างๆ เช่น แตงโม กล้วย มะม่วง ฝรั่ง และนายสีดา สายเบาะ ยังเป็นวิทยากรของเกษตรตำบลขามใหญ่ ด้านปลอดสารพิษ และการทำปุ๋ยอินทรีย์ ให้แก่ชาวบ้านและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

เกียรติประวัติและผลงาน

- ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประเภท ข้าวอื่นๆ ระดับจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2549 จาก ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนดีเด่น
- พอดีเด่นประจำปี 2550 ของเทศบาลตำบลขามใหญ่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุระ อุดมวงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านด้านภาษาและวรรณกรรม

ประวัติส่วนตัว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุระ อุดมวงศ์ เกิดวันที่ 10 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2478 อายุ 79 ปี อยู่บ้านเลขที่ 170/2 หมู่ที่ 18 บ้านดอนกลาง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จบการศึกษาปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์ประวัติศาสตร์มหาบัณฑิต จาก ประเทศอินเดีย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุระ อุดมวงศ์ ทำการสอนในวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ตั้งแต่ปี 2516 - 2538 ได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าหมวดภาควิชาปรัชญาและศาสนา

วิชาที่เปิดสอนในภาควิชาปรัชญาและศาสนา

1. พุทธศาสน์
2. ปรัชญาเบื้องต้น

3. จริยธรรมกับชีวิต
4. จริยศาสตร์
5. ศาสนาเปรียบเทียบ
6. ศาสนาปฏิบัติ
7. พุทธปรัชญา
8. ธรรมวิจารณ์
9. ปรัชญาและศาสนา
10. ตรรกวิทยา

ได้มีความสามารถใน ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้เขียนหนังสือความเป็นมาหรือประวัติของผลญา ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุระ อุดมวงศ์ ได้พยายามศึกษาหาข้อมูลต่างๆ ทั้งตำราที่เป็นโบราณของเก่า ทั้ง เอกสารตำราที่นักปราชญ์ได้รวบรวมไว้เนื้อหาของผลญาเป็นการย้อนชีวิตในอดีตที่ลึกๆ ทั้งได้บอกถึงแง่มุม ต่างๆของการดำรงชีวิตและสังคม ซึ่งสมัยนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังได้ข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ สอบถามท่านที่มีประสบการณ์ ในการรวบรวม ผู้แต่งได้จัดทำเป็นข้อๆไว้เพื่อสะดวกในการ อ้างอิง นอกจากผลญาแล้ว ยังมีคำสอย ประวัติแคนปริศนาคำทาย ซึ่งเป็นของเก่ามาไว้เป็นข้อมูลด้วย

ความหมายของผลญา

ปัญญา ปรัชญา หรือ ผลญา เป็นกลุ่มภาษาเดียวกัน มีความหมายคล้ายคลึงกัน ใกล้เคียงกันหรือ บางครั้งใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึงปัญญา ความรู้ ไหวพริบ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องหรือ บางท่านบอกว่า ผลญา มาจากปัญญา โดยเอา ป เป็น ผ เหมือนกับ เปรด เป็น ผัด โปรด โผด เป็นต้น ผลญาเป็นลักษณะแห่งความคิด ที่แสดงออกมาทางคำพูด ซึ่งอาจจะมีสัมผัสหรือไม่ก็ได้ ผลญาคือ คำานาม สุภาพศิต หรือคำพูดที่เป็นปริศนา คือฟังแล้วต้องนำมาคิด มาวิเคราะห์ เพื่อค้นหาคำตอบ ที่เป็นจริง และชัดเจนว่านั่นหมายถึงอะไร

ผลญา เป็นคำพูดที่คล้องจองกัน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องมีสัมผัสเสมอไปแต่เวลาพูดจะไพเราะสละสลวย และในการพูดนั้น จะขึ้นอยู่กับจังหวะหนักเบาด้วย

ผลญา เป็นการพูดที่ต้องใช้ไหวพริบ สติปัญญา มีเขววัน มีอารมณ์คมคาย พูดสั้นแต่กินใจความมาก

ประเภทของผลญา

1. ผลญาคำสอน
 - การงานนี้ อุปสรรคแสนหมู่ เกิดเป็นคนต้องสู้ อย่าถอยร่นหลีกหนี
2. ผลญาปริศนา
 - ค้นคว้าได้ชี้ข้างอย่าลืมหู่มูหุมา

ห้าขโมยมาลักสีเห่าหอนให้มันย่าน
ลางเทือกวางฟานเด่นนำตงสีได้ไล่
คันทากได้ต่อนขึ้นยังสีโอ้อ่าวคุณ

3.ผญาภาชิตสกิดใจ

-หนูกินม้อนจั่งเห็นคุณแมว ลูกแขวนแหวจั่งเห็นคุณพ่อแม่

4.ผญาเกี่ยวพาราสีทั่วไป

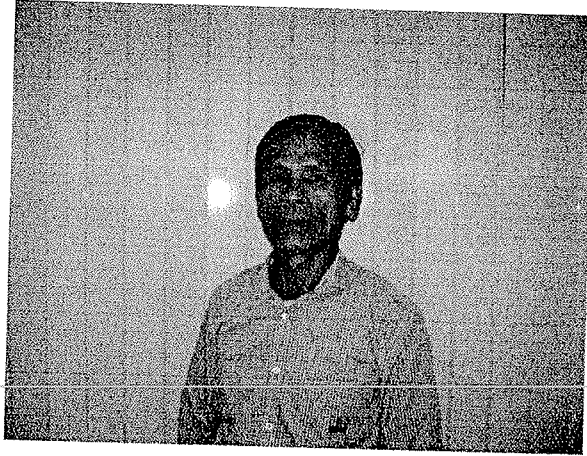
-ยามเมื่อคืดฮอดอ้าย ให้เหลียวเบ็งเดือนดาว สายตาเฮาสีพบกัณอยู่เทิงฟ้า

5.ผญาเกี่ยวพาราสีโต้ตอบหนุ่มสาว

- ชาย...สุขสำบายหมั้นเสมอมันเครือเก่าบ่นอเทิงพ่อแม่พี่น้องสำบายถ้วนอยู่สู่คนบ่เด

- หญิง...น้องนี้สุขสำบายหมั้นเสมอมันเครือเก่าอยู่ดอกอ้ายเทิงพ่อแม่พี่น้องสำบายพร้อมสู่คน

นายแมง สัมพะวงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปกรรมพื้นบ้าน

ประวัติส่วนตัว

นายแมง สัมพะวงศ์ อยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 21 บ้านหัวตุน ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จบการศึกษาปริญญาตรี เกิดวันที่ 25 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2494 อายุ 63 ปี ได้มีความสามารถในด้าน ศิลปกรรมพื้นบ้าน การทำปราสาทผึ้ง

ปราสาทผึ้ง หมายถึง การตกแต่งหยวกกล้วยเป็นรูปปราสาทประดับด้วยดอกไม้ที่ทำจากขี้ผึ้ง ปัจจุบันนิยมทำตัวปราสาทเป็นโครงไม้อัดประดิษฐ์ปราสาทอย่างวิจิตรงดงามด้วยขี้ผึ้งและเป็นลวดลายต่างๆ จุดประสงค์เพื่อเป็นพุทธบูชา

การทำปราสาทผึ้ง ทำเพื่อเป็นพุทธบูชา ให้กุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ปราสาทผึ้ง มีเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ที่ความรู้สึก จิตใจที่ได้ปฏิบัติงานตามจารีตประเพณีเกิดความมั่นคงทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนเนื้อหาสาระในด้านต้องการให้เกิดบุญกุศล ก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเช่นเดียวกับการทำปราสาทผึ้งถวายวัด ถือว่าได้บุญสูงสุด เพราะผึ้งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในพุทธประวัติตอนปาลิไลยก์ นางรังผึ้งมาถวายสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตอนเทโวโรหณะ ที่พระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์เปิดโลกให้แลเห็นซึ่งกันและกันทั้ง 3 โลก ทำให้มนุษย์เห็นความทุกข์สุขของเทวดามนุษย์และได้บาดาลตลอดจนตอนอภิเสกทาน ซึ่งท้าวพระยาเสนาอำมาตย์ มเหสี กษัตริย์แข่งขันกันสร้างปราสาทหรือแม้แต่พระมาลัยก็กล่าวดั่งปราสาทในสวรรค์ชั้นฟ้า อย่างไรก็ตามในสาระของความต้องการบุญกุศลส่วนตัวดังกล่าวมาแล้วยังมีสาระที่ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้วายชนม์ ที่ทำการตัดเป็นรูปทรงบ้านเรือนอาคาร เคาอุทิศให้ผู้ตาย แต่หากตัดแปลงเป็นการสร้างอาคารเป็นทรงหอผี ประดับด้วยดอกไม้ถวายพระสงฆ์อุทิศให้ผู้วายชนม์ การทำปราสาทผึ้งส่วนมากคนอีสานนิยมทำกันมาแต่โบราณด้วยเหตุผลหรือคติที่ว่า

1. เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว
2. เพื่อตั้งความปรารถนาไว้ หากเกิดในภพมนุษย์ขอให้ปราสาทราชมณเฑียรอาศัย

อยู่ด้วยความมั่งมีศรีสุข ถ้าเกิดในสวรรค์ขอ ให้มีปราสาทอันสวยงาม มีนางฟ้าแวดล้อม
เป็นบริวารจำนวนมาก

3. เพื่อรวมพลังสามัคคีทาบุญร่วมกัน พบประ สนทานกันฉันท์พี่น้อง
4. เพื่อเป็นการประกาศหลักศีลธรรม ทางบุญทาง กุศล

การทำปราสาทผึ้ง

1. การทำโครงไม้โดยการเลือกรูปแบบ ออกแบบ ให้โครงไม้ มีสัดส่วนสวยงามทั้งนี้โดยช่างมีความ
เชี่ยวชาญ
2. การออกแบบลวดลายที่ใช้ประดับส่วนต่างๆพร้อมทั้งการใช้สีซึ่งจะต้องคิดไว้อย่างพร้อมมูล
3. การแกะลวดลายและการพิมพ์จากดินน้ำมัน หรือวัสดุทางวิทยาศาสตร์อื่นๆก่อนทำแม่พิมพ์
4. การหล่อขี้ผึ้ง-การแกะขี้ผึ้งตามแบบที่กำหนดไว้ในขั้นตอนนี้ อาจใช้ทั้งขี้ผึ้งแท้และขี้ผึ้งผสม ใช้
การหล่อขี้ผึ้งอ่อนลงในแม่พิมพ์ แล้วลอกออก ตกแต่งให้ขี้ผึ้งมีลวดลายเด่นชัดหรือตัดส่วนที่ไม่
ต้องการออก
5. การประดับตกแต่งตามด้วยอาคารปราสาทด้วยการใช้ เข็มหมุด ให้หัวแร้งไฟฟ้าเชื่อมให้ยึดติดกั

หนังสือ

1. ชื่อการแสดง หนังสือคือโรงเรียนประชาสามัคคี ศิลปะการแสดงเกี่ยวกับ การแสดงละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ความเป็นมา

อัตลักษณ์สาระคุณค่า เป็นหนังสือที่เป็นการละเล่นชนิดหนึ่งในภาคอีสานของไทยคล้ายกับการเล่นหนังตะลุงของภาคใต้ คำว่าหนังสือนี้มีชื่อเรียก แตกต่างกันไปหลายชื่อ เช่น หนังสือ หนังสือหรือปลัดคือ หนังสือป้องกันภัย แต่ทั้งนี้ส่วนใหญ่มักจะเรียกว่า “หนังสือ” สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่าปราโมทย์ ที่หมายถึงความบันเทิงใจ ความปลื้มใจ หนังสือ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนั้นคือการนำเอาหมอลำกับหนังตะลุงมาผนวกเข้าด้วยกันโดยที่ตัวเอก ตัวพระ ตัวนาง หรือตัวที่แสดงเป็นเจ้าพูดภาษากลาง ส่วนตัวตลก เหล่าเสนาอำมาตย์ พูดภาษาถิ่นอีสาน เรื่องที่นำมาแสดง นำวรรณกรรมพื้นบ้านมาแสดง เช่น สังข์ศิลป์ชัย จำปาสดัน การเกิด ผาแดงนางไอ่

ทำวกำกาคำ รวมทั้งรามเกียรติ์ หนังสือ มีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี คณะหนังสือที่เก่าแก่ที่สุดคือ “คณะฟ้าบ้านทุ่ง” หนังสือคณะนี้ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2476

หนังสือคณะหนึ่งมีสมาชิกประมาณ 5- 10 คน เป็นคนเข็ด 2- 3 คน ทำหน้าที่พากย์และเจรจาด้วย แต่บางคณะทำหน้าที่เข็ดอย่างเดียว โดยมีคนเจรจาแยกเป็นชายจริงหญิงแท้ต่างหาก มีนักดนตรีประมาณ 3- 5 คน เครื่องดนตรีประกอบด้วย ฆ้องวง 1 ราง ตะโพน 1 ใบ ฉิ่ง 1๑ คู่ ต่อมามีการนำเอาพิณ แคน กลอง ฉิ่ง ฉาบ เข้ามาเสริมเพื่อให้เกิดความไพเราะเร้าใจขึ้น

องค์ประกอบที่บ่งบอกให้เห็นคุณลักษณะของศิลปะการแสดง

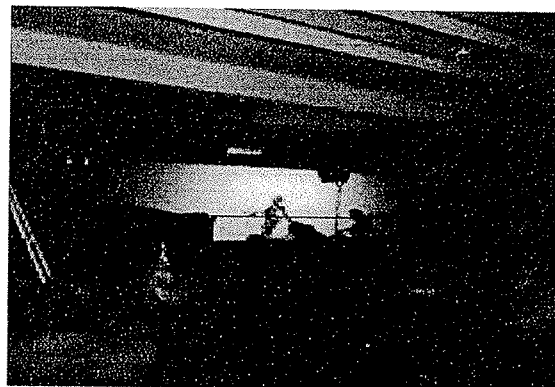
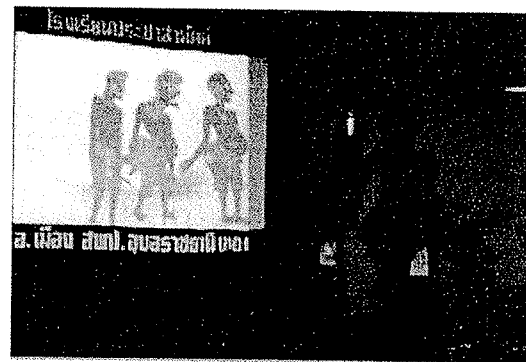
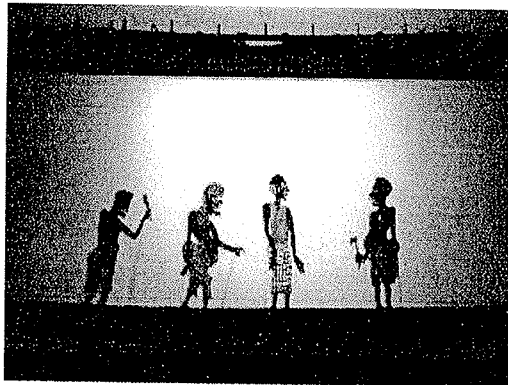
เครื่องดนตรี 8 ชิ้น

1. แคน
2. พิณ
3. กลองทอม
4. เบส
5. ฉิ่ง
6. ฉาบ
7. ซอ
8. กลองชุด

ผู้แสดง 15 คน

มีศักยภาพและความพร้อมที่จะแสดง ในทุกโอกาส หนึ่งบันทึกโรงเรียนประชาสามัคคี ที่อยู่
โรงเรียนประชาสามัคคี บ้านหนองมะนาว หมู่ที่ 7 ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัด
อุบลราชธานี โทรศัพท์ นายระเบญ อินโสม 089-716-3256

รูปแบบวิธีการแสดง

ภาพกิจกรรมการออกเก็บข้อมูลโครงการสืบค้นแหล่งเรียนรู้ ประวัติชุมชน คนขามใหญ่

ประชุมผู้นำหมู่บ้าน ผู้สูงอายุและปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลขามใหญ่
เพื่อสรุปข้อมูลโครงการสืบค้นแหล่งเรียนรู้ ประวัติชุมชน คนขามใหญ่

ส่งมอบหนังสือ ประวัติชุมชน คนชามใหญ่ ให้แก่หน่วยงานต่างๆ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง
เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะต่อไป